

From Ecological Crisis to Rituals

VERONIKA VACULOVÁ REPOVÁ

Annotation

In recent months, two international exhibitions have opened in Bratislava: *Mud Keeper's Promise* (curator: Tjaša Pogačar) in Kunsthalle and, *Listening to the Waterfalls of the Sun* in the independent gallery tranzit.sk (curator: Flóra Gadó). The purpose of the review was to point out the special connection of the climate crisis – a topic that often appears in contemporary visual art – with mythological themes, which testifies to the need for a return to spirituality, which can provide support in times of crisis and uncertainty. Although the two exhibitions are characterized by a different curatorial approach, different exhibition premises and different works, they can be considered a stimulating contribution to the depiction of the ecological problems in contemporary visual art presented on the domestic gallery scene.

Mgr. Veronika Vaculová Repová (*1990) is an art historian and curator. She studied history and theory of art at the University of Trnava in Trnava (2014). Currently, she is a curator of modern art and a documenter of the collections of the Liptov Gallery of P. M. Bohúň in Liptovský Mikuláš. repova.veronika@gmail.com

Angelika Loderer: Protipól/Counterpart, 2022, patinovaný bronz. Foto: Leontina Berková

Od ekologickej krízy k rituálom

VERONIKA VACULOVÁ REPOVÁ

Anotácia

V posledných mesiacoch sa v Bratislave otvorili dve medzinárodné výstavy: *Prísľub strážkyne bahna* (kurátorka: Tjaša Pogačar) v priestore Kunsthalle a *Načúvanie vodopádom slnka* v nezávislej galérii tranzit.sk (kurátorka: Flóra Gadó). Zámerom recenzie je poukázať na zvláštne prepojenie klimatickej krízy, frekventovanej témy v súčasnom vizuálnom umení, s mytologickou problematikou vypovedajúcou o potrebe návratu k spiritualite, ktorá môže byť oporou v čase kríz a neistoty. I keď ide o dva odlišné kurátorské prístupy, iné výstavné priestory a rôzne diela, môžeme hovoriť o podnetných príspevkoch k téme ekologickej krízy v súčasnom umení odprezentovaných na domácej galerijnej scéne.

Siggi Sekira: Lesná pieseň/The forest song: All of Me Wants All of You, 2022, glazovaná kamenina, drevo, zemina. Foto: Leontína Berková

Celkový pohľad do priestoru výstavy. Na podlahe site-specific inštalácia Zuzany Hruškovej: Mire/Mokrina, 2023, krepový papier, voda, škrob. Foto: Leontína Berková

Prísľub strážkyne bahna/Mud Keeper's Promise

Kunsthalle, Bratislava, A Window, 21. 4. – 6. 6. 2023

Kurátorka: Tjaša Pogačar

Vystavujúci umelci a umelkyne: ASMA, Katarína Hrušková, Šimon Chovan, Angelika Loderer, Siggi Sekira, Neja Zorzut

V posledných rokoch je ekologická kríza jednou z najčastejšie celospoločensky reflektovaných tém, objavuje sa nielen v akademických diskusiách a na klimatických summitoch, ale aj na internetových platformách, v odborných i populárnych časopisoch a, samozrejme, aj v súčasnom vizuálnom umení. Čelíme hrozbe vyplývajúcej z dlhodobého nezodpovedného ľudského správania sa a konania. Apokalyptické vízie sa postupne stávajú realitou, no nájdeme sa aj takí, ktorí týmto alarmujúcim volaniam prírody neveria, protesty aktivistov považujú za prehnané a správy ohľadom klimatických katastrof za hoaxy. Problém pociťujeme už aj formou postupného otepľovania. Je výsledkom nerovnováhy medzi človekom a prírodou, ktorej príčiny sú rôznorodé, ale nachádzame ich aj v samotných politických a ekonomických systémoch. Na jednej strane je to trhový mechanizmus postavený na ekonomike rastu, ktorý je spoločenským a ekonomickým systémom umožňujúcim veľkým korporáciám drancovanie prírody a jej zdrojov za vidinou zisku, často bezohľadným spôsobom. Na druhej strane je imperializmus Ruska, vojenská okupácia Ukrajiny, ktorá ničí nielen životy, ale pustoší aj územia, ktorými vojna prechádza, spôsobujúc nedozerné ekologické katastrofy.

I keď sa stále častejšie objavujú texty o konci antropocentrizmu, ešte stále žijeme podľa tohto modelu, ktorý je v našej spoločnosti nastavený od čias osvietenstva, kde bol človek vnímaný ako stredobod vesmíru a celého diania. „Cílem osvícenství v nejobecnějším významu pokrokového myšlení od počátku bylo zbavit lidi strachu a učinit z nich pány“, píše vo svojej štúdii *Vysvobození antropocentrismu ze spárů Homo colussus* profesorka filozofie Wendy Lynne Lee a súčasne dodáva, že: „Dokonale osvícená země však září ve znamení triumfálního neštěstí“.¹ Človek reguluje procesy odohrávajúce sa v prírode, ničí jej biodiverzitu a tieto ľudské zásahy do prírody si vybrali svoju daň – divá príroda už neexistuje.² Čo sa stane, keď človek prestane hrať prím a začne sa k slovu hlásiť príroda, ktorá bola doposiaľ podriadená jemu, jeho životu a potrebám? Ako to bude vyzeráť a čo sa bude diať po skončení geologického obdobia antropogénu (štvrtohôr)? To je hlavnou témou výstavy *Prísľub strážkyne bahna* pod vedením slovinskej kurátorky Tjaši Pogačar (1987) v priestore A Window bratislavskej Kunsthalle³.

1 LYNNE LEE, WENDY: *Vysvobození antropocentrismu ze spárů Homo colussus: Hlubokomořský kapitalismus a jeho hlubší kořeny v lidském šovinismu*. In: Klimatická kríza. txt. 2020. Vyd. Apart, Display – Sdružení pro výskum a kolektivní praxi. Kapitál MMXIX. ISBN 978-80-971569-3-0. s. 82.

2 Critical Art Ensemble. *Nekropolitika a divočina*. s. 42. In: Klimatická kríza. txt. 2020. Vyd. Apart, Display – Sdružení pro výskum a kolektivní praxi. Kapitál MMXIX. ISBN 978-80-971569-3-0.

3 Ide o dvojdielny projekt prezentovaný pod spoločným názvom *Pod týmto zvláštnym slnkom*. Jeho prvá časť bola samostatná výstava českej sochárky Anny Hulačovej s názvom *Jedlé, krásne, neskrotné* v kurátorskej koncepcii Tjaši Pogačar (24. 2. – 10. 4. 2023).

Neja Zorzut: Ebb, 2022, drôt, omietka, epoxidová živica, hliník, voda, soľ. Foto: Leontína Berková

Neja Zorzut: Ebb, 2022, detail. Foto: Leontína Berková

Výstavný priestor vyzerá na prvý pohľad ako inscenovaná surreálna krajina rozprestierajúca sa v komornej dispozícii galérie. Väčšinu podlahy pokrýva site-specific inštalácia s názvom *Mire* (Mokrina), ktorú pre výstavu vytvorila Katarína Hrušková (1984). Červený krepový papier prilnutý k podlahe vďaka zaschnutému škrobu a vode vytvára sugestívne prostredie akéhosi močiara rozprestierajúceho sa v priestore, ktorému dominuje objekt *Ebb* od slovinskej autorky Neji Zorzut (1992). Dielo vyzerajúce z diaľky ako organická spleť konárov alebo koreňov je v skutočnosti vytvorené z neorganických materiálov (drôt, omietka, epoxidová živica, hliník). Symbolizuje cievny systém, koreň a stonku uzavretú v sebastačnej slučke (v žliabku cirkuluje voda), ktorá zabezpečuje spätné vstrebávanie všetkých uniknutých tekutín. Rytmus stekajúcej vody vytvára meditatívnu atmosféru a tento zvuk púštnej oázy sa prelína s temer rovnakou zvukovou intenzitou hovoreného slova Kataríny Hruškovej z nahrávky *A Day Above Ground* (Deň nad zemou). Autorka rozpráva fiktívny príbeh odohrávajúci sa na konci našej éry – sneh sa topí a blato je všade navôkol. Okolo stehna hlavnej postavy (rozprávačky) sa obtrie telo, nie je to človek ani zviera. Z textu sa dozvedáme o neznámom stvorení, ktoré autorka oslovuje „miláčik“ až do okamihu, keď sa jeho zuby zatnú do jej kože a zovreté ústa začínajú sať. I keď necíti, že by z nej unikala nejaká životodarná tekutina, toto osudové stretnutie zásadne mení jej vnímanie a ona významu a skutočnej hodnote tejto premeny začína rozumieť. „Vidím seba vo vzťahu k svetu... jasne

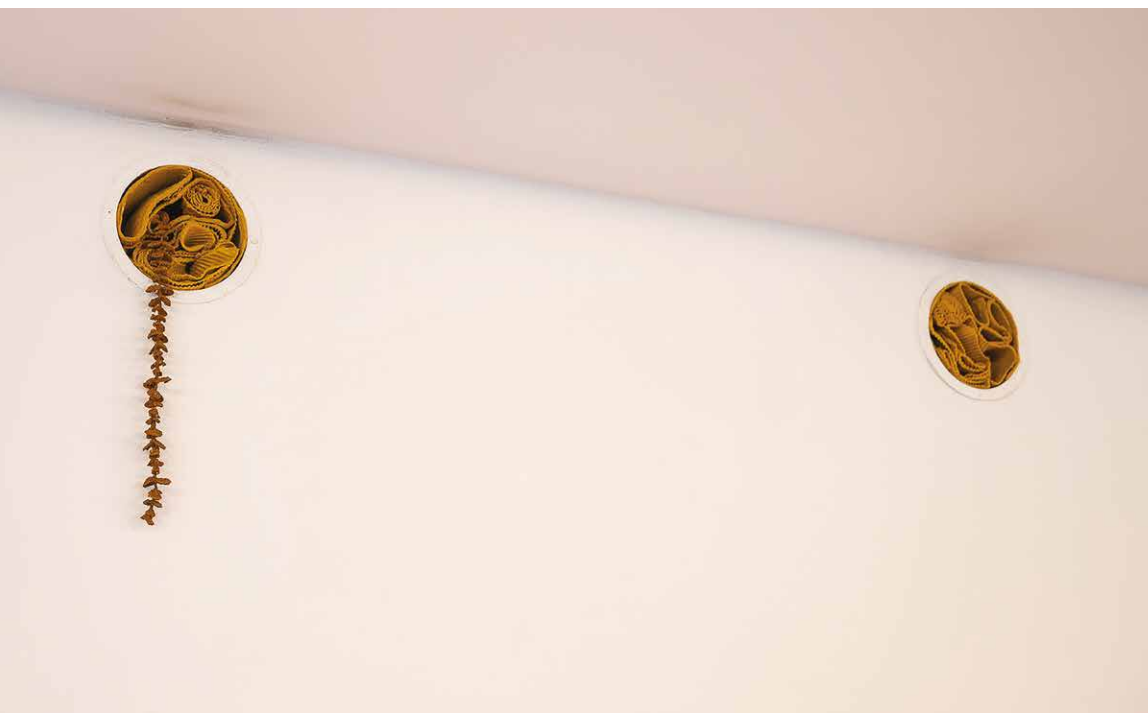
chápem, čo preň znamenám. A svet nie je guľa s modrou oblohou, štedrým oceánom a voňavou plodnou pôdou. Nie som na jeho povrchu, on podo mnou, rodiac a kvitnúc pre moju obživu, pre moje potešenie. Je všade okolo mňa, tesne ma obklopuje, pohlcuje ako tunel, kam až oko dovidí, predom mnou, za mnou, temne ružovkastý, páchnuci kyslou minerálnou hĺbkou.“⁴ Do tejto vízie sveta zapadajú aj dve inštalácie Šimona Chovana (1994), ktorý sa dlhodobo venuje reflexii krízového stavu na planéte Zem, pracujúc so špecifickými materiálmi vrátane silikónu a zeminy, z ktorých vytvára sci-fi inštalácie. Patrí k nim intervencia do priestoru s názvom *Absces zablokoval priechod kyslíka* (Abscess blocked oxygen passage). V medicíne je absces ohraničená membrána vyplnená rozpadávajúcimi sa tkanivom – hnisom. Chovan uchopil tento proces metaforicky a do odvetrávajúcich šácht nainštaloval ako parazitov rôzne materiály (silikón sfarbený žltým oxidom železitým), ktoré bránia prúdeniu vzduchu. Ďalší jeho objekt visiaci v priestore v tvare valca má dlhý a komplikovaný názov *Hladové sadové stanice opustené expatriantmi s membránami stále plodnými* (Hunger orchard stations abandoned by expats with membranes still fruitful). Vytvorený je zo silikónu a zeminy privezenej z Holandska, pričom do jeho umelej konštrukcie je vsadených niekoľko skutočných jabĺk. Hoci človek, ako naznačuje názov, je už neprítomný, stromčeky stále rodia svoje plody, opustené zberačmi.

4 HRUŠKOVÁ, Katarína: Deň nad zemou/A Day Above Ground.

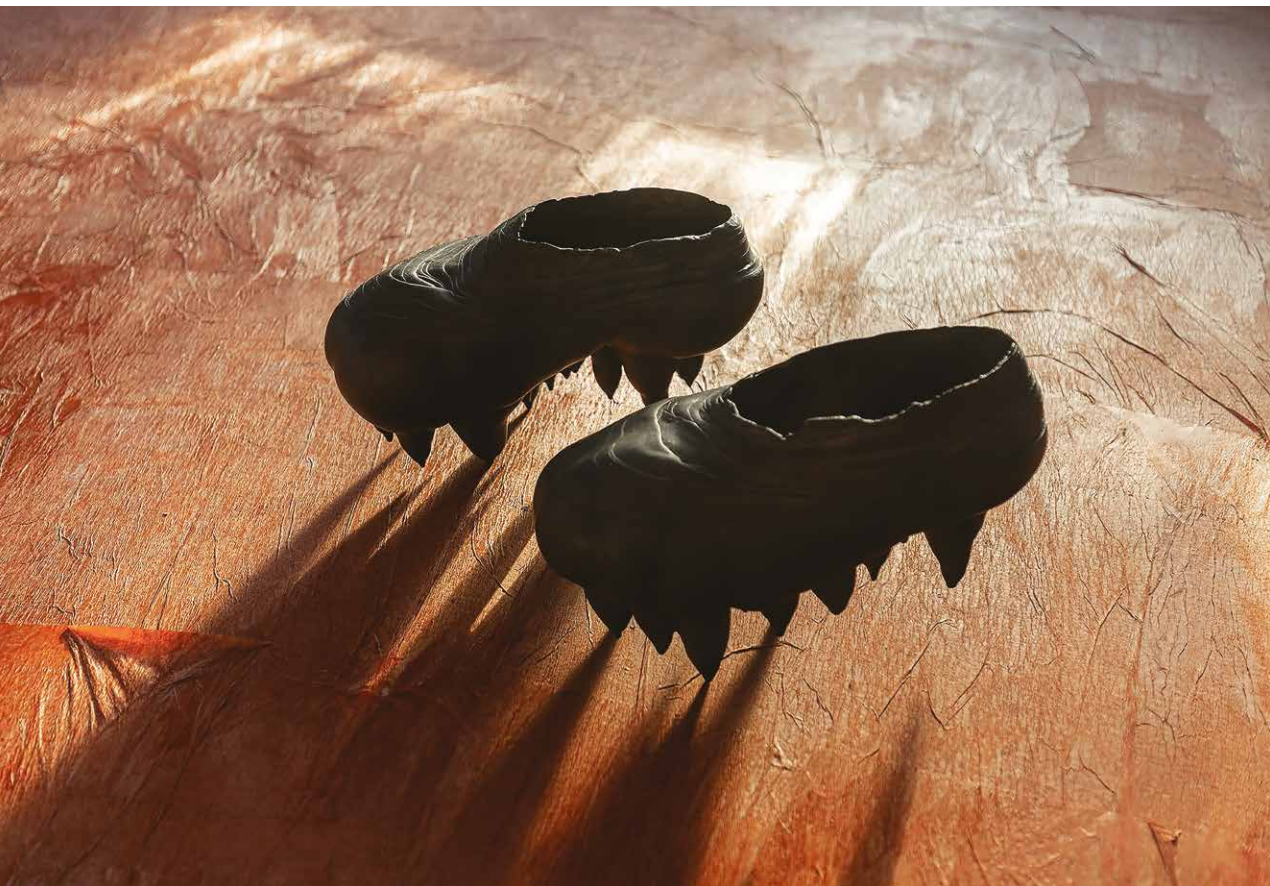

Celkový pohľad do priestoru výstavy. Vľavo objekt Šimona Chovana: Hladové sady opustené expatriantmi s membránami stále plodnými/Hunger orchard stations abandoned by expats with membranes still fruitful, 2023, site-specific inštalácia, silikón, hliník, zemina z Holandska, žltý oxidový pigment, jablká. Foto: Leontína Berková

Šimon Chovan: Absces zablokoval priechod kyslíka/Abscess blocked oxygen passage, 2023, site-specific inštalácia, silikón, pigment/žltý oxid železitý. Foto: Leontína Berková

Šimon Chovan: Hladové sady opustené expatriantmi s membránami stále plodnými/Hunger orchard stations abandoned by expats with membranes still fruitful, 2023, detail. Foto: Leontína Berková

Angelika Loderer: Protipól/Counterpart, 2022, patinovaný bronz. Foto: Leontína Berková

Svet nadprirodzených javov, fantázie, bájných tvorov z rozprávok a mýtov sa na výstave objavuje v rôznych podobách. Taký je objekt rakúskej výtvarníčky Angeliky Loderer (1984) evokujúci zabudnuté topánky bájnej bytosti položené na zemi (*Protipól/Counterpart*). Jej ďalšie dve diela nainštalované na stene v plexisklových krabiciach sú príkladmi procesuálneho umenia, kde fotografie s motívmi prchavého ľudského života vplyvom hubového mycélia menia svoju podobu a degradujú (*Causing each other*). Mytológia je východiskom aj umelkyne ukrajinského pôvodu žijúcej vo Viedni Siggie Sekiry (1987). Inštalácia *Lesná pieseň* (*The forest song: All of Me Wants All of You*) pozostáva z poukladaných kmeňov z rezanej drevnej guľatiny, ktoré symbolizujú vyrúbaný les. Pod nimi je nasypaná zemina v tvare slzy, na pňoch sú položené hlinené glazované plastiky prevažne biomorfných a antropomorných tvarov, aké sa v rôznych kultúrach zobrazovali po celé stáročia.

Angelika Loderer: Vzájomne si spôsobovať/Causing each other, 2023, plexisklo, c-tlač, drevo, hubové mycélium

Zaujímavý pohľad sa naskytol divákovi na reliéfy zobrazujúce motýle a stonožky, pôsobiace ako ilustrácie, vychádzajúce z ikonografie rozprávkového a mýtického sveta, škriatkov a elfov, ktoré boli inštalované pod nadvihnutý ventilačný kryt vykurovacieho zariadenia ako keby si ho kolonizovali. Nakoniec, jeden z týchto objektov má názov *Rozmanitý mikrobióm* (*Diversified microbiome*), pričom mikrobióm je podľa encyklopédie organizované spoločenstvo mikroorganizmov, ktoré si dokáže kolonizovať akýkoľvek priestor. Ide o objekty umeleckej, ale i partnerskej dvojice vystupujúcej pod názvom ASMA (Matias Armendaris a Hanya Belia) žijúcej a pracujúcej v Mexiko City. Z ich produkcie pochádza aj nenápadné dielo položené na zemi v zadnej časti výstavnej miestnosti – objekt *Strážkyňa bahna* (*Mud Keeper*), ktorý dal výstave názov. Je to hybridné dielo vytvorené kombináciou bizarných materiálov – muchy, slúchadiel, kapsuly, nájdených kovových predmetov zaliatych do silikónu, čo opodstatňuje prítomnosť tohto objektu v magickej krajine prostredkovanej výstavou.

Pohľad na silikónové reliéfy od umeleckého zoskupenia ASMA, umiestnené na ventilačný kryt vykurovacieho zariadenia.
Foto: Leontína Berková

ASMA (Matias Armendaris a Hanya Belia): Strážkyňa bahna/Mud Keeper, 2022, silikón vytvrdený platinou, mucha, slúchadlá, kapsula, kovové nájdené predmety. Foto: Leontína Berková

ASMA (Matias Armendaris a Hanya Belia): Strážkyňa bahna/Mud Keeper, 2022, detail. Foto: Leontína Berková

Načúvanie vodopádom slnka

Galéria tranzit.sk, Bratislava, 14. 4. – 14. 7. 2023

Kurátorka: Flóra Gadó

Vystavujúci umelci a umelkyne: Jura Shust, Ádám Ulbert, Alicja Wysocka, Kasha Potrohosh, Eglė Budvytytė, Viktória Revická

Názov výstavy *Načúvanie vodopádom slnka/Listening to the Waterfalls of the Sun* je odvodený z básne *Dogfish* americkej autorky Mary Oliver (1935 – 2019), ktorá sa vo svojej poézii programovo inšpirovala prírodou a divočinou. Tento poetický názov predznačuje nielen tematické zameranie, ale aj atmosféru výstavy, ktorú pre tranzit.sk pripravila freelance kurátorka Flóra Gadó (1989) pôsobiaca v Budapešti. Výstava, ktorá je inšpirovaná aktuálnym záujmom o spirituálne vnímanie sveta, je pokusom o oživenie tohto zabudnutého spôsobu poznania a myslenia. Umelci a umelkyne, ktorí/ktoré hľadajú v týchto krízami poznačených časoch oporu a zároveň úľavu od záťaže chaotickej reality a spoločenského tlaku, ich môžu nájsť vo zvyklostiach minulých kultúr a spoločností, kedy ľudia žili vo väčšej rovnováhe s prírodou. Kurátorka výstavy však zdôrazňuje: „Napriek znovuobjavovaniu minulosti, umelci a umelkyne v nej neostávajú uväznení: veria, že keď sa učíme od našich predkov a navraciame sa k dávny systémom viery, môžeme objaviť rôzne, v súčasnosti nápomocné mechanizmy a stratégie prežitia“⁵

⁵ Sprievodný kurátorský text k výstave *Načúvanie vodopádom slnka/Listening to the Waterfalls of the Sun*, autorka Flóra Gadó, vyd. Tranzit.sk 2023.

Jura Shust: *Neophyte II*, 2021, dvojkanalové video, Ultra HD, 28:51 min., slučka, majetok autora. Foto: isonative

Alicja Wysocka *Náreky/Lamentations*, 2021, inštalácia, video, 11:32 min., keramické nádoby, majetok autorky. Foto: isonative

Jedným z opakujúcich sa motívov výstavy je rituál. „Ako môžeme tvoriť odolnejšie komunity a v rámci nich nové rituály, ktoré by tvarovali prítomnosť a budúcnosť, v ktorej sa dá žiť?“⁶ pýtajú sa vystavujúci umelci a umelkyne. Modelovým dielom ponúkajúcim možnú odpoveď je dvojkanálové video *Neophyte II* (2021) bieloruského umelca Juryho Shusta (1983). Na dvoch susediacich projekciách, kde sa striedajú denné a nočné magické zábery môžeme vidieť skupinu mladých ľudí blúdiacu lesom pri tom, ako vykonávajú pre nás neznáme „obradné“ úkony – prhli sa ruky žihľavou, následne si ich chladia v rieke, púšťajú na vodu zelené vence, pália rastliny, vyhrabávajú vyschnuté korene alebo spoločne pečú pokrm, ktorý si ako masky dávajú na tvár. Tieto úkony performerov možno čítať cez antropologický fenomén – rituálny obrad. Antropologička Fiona Bowie v knihe *Antropológia náboženstva. Rituál, mytológia, šamanizmus, pútnictvo*⁷ píše o rôznych typoch rituálov, ktoré majú pevné pravidlá, ale môžu mať i znaky improvizácie, ak spĺňajú podmienku spoločne zdieľanej udalosti s cieľom previazania aktérov s nadprirodzenými silami, ich očisty, liečenia, nájdania stratenej rovnováhy, slobody.

Rituál spojený s príbehom staroslovanskej bohyně života a smrti Moreny spracúva aj poľská autorka Alicja Wysocka (1985) vo videu *Náreky/Lamentations* (2021). Vychádza z aktu vynášania Moreny (v poľštine Marzanny), resp. jej symbolickej podoby, a následného upaľovania alebo hádzania do rieky, ktorý sa praktizuje vo folklórnych tradíciách viacerých slovanských krajín do dnešných čias. V jej videu, ktoré je aktuálnou transformáciou tohto mýtu, dominuje predovšetkým voda ako symbol očisty, obradný rituál odohrávajúci sa medzi dvojicou mladých žien, ktoré vykonávajú symbolické procedúry – vzájomne si umývajú vlasy, na svoje telá nanášajú

6 Ibidem.

7 BOWIE, F.: *Antropologie náboženství. Rituál, mytologie, šamanismus, poutnictví*. 2008. vyd. Portál, s. 147.

bahno, ktoré si obradne zmývajú vodou. Tento magický rituál dopĺňajú zábery na rituálne glazované keramické nádoby, ktoré tvoria súčasť inštalácie priamo vo výstavnom priestore.

Špecifickú formu rituálu praktizuje pôvodom ukrajinská autorka žijúca v Bratislave, Kasha Potrohosh (1995), ktorá pracuje s vlastným telom a telesnosťou. Na výstave sú prezentované fotografie z cyklu *Stávanie sa čarodejnicou* (*Becoming a Witch*, 2022), ktoré dokumentujú jej premenu, proces, v rámci ktorého sa, ako sama hovorí, spája s prírodou. Jej tvár sa mení líčením, ale predovšetkým použitím prírodných materiálov a poľných kvetín. Stáva sa tak čarodejkou dneška, „naturálnou“ bytosťou, liečiteľkou, ktorá manifestuje svojím telom a spôsobom prezentovania feministické a antipatriarchálne postoje. Tie sa netýkajú len súčasnosti, ale aj histórie, kde ako symbol patriarchálneho útlaku môžeme čítať knihu dominikánskych mníchov Heinricha Kramera a Jakoba Sprengera *Malleus Maleficarum* (Kladivo na čarodejnice),⁸ ktorá bola „príručkou“ inkvizície a prenasledovania žien v stredoveku.

Sugestívne video litovskej umelkyne Eglė Budvytytė (1981) *Tekutá moc sa nehanbí* (*Liquid Power has no Shame*, 2017) sprostredkúva imaginárny rituál odohrávajúci sa na vzdialenom ostrove za polárnym kruhom a je tichou kontempláciou s krajinou. Participuje na nej trojica performerov s premyslenou choreografiou – Elisa Yvelin, Lucia Fernandez Santoro a Benjamin Khan. Ich pohyby sú sústredené, pomalé, plazivé, reagujúce na skalnatý terén, obohatené o ďalšie prvky rituálneho charakteru – napríklad vzájomné pitie morskej vody z pupka ležiaceho a jej následné obradné vyplutie sprevádzané hlasom vyslovujúcim formulky tajomného zaklínadla: *Sanity, vanity, misogyny extinct. The octopus is back. Females, spiders, star, fish, dust and dirt, soil and flirt are back. Shapeshifters are back. Multitude, nudity, exuberance are back./Zdravý rozum, márnosť, mizoginstvo vyhnuli. Chobotnica je späť. Samice, pavúky, hviezdy, ryby, prach a špina, pôda a flirt sú späť. Mýtické bytosti meniace podoby sú späť. Množstvo, nahota, bujarosť sú späť*. Toto video nie je slovenským divákom neznáme. Bolo prezentované na samostatnej výstave autorky v Galérii Jozefa Kollára v Banskej Štiavnici v roku 2022 (kurátorka: Lýdia Pribišová).

Inštalácia maďarského umelca Ádáma Ulberta (1984) s nejasným názvom *Nemenovaní signalizovali: „Toto súhvezdie je utkané z masky blesku“/The unnamed signalled: „This constellation is woven from the shed mask of lightning“* (2023) vyzerá na prvý pohľad ako laboratórny vedecký pokus, kde je sklenená nádoba so zelenkastou tekutinou prepojená prostredníctvom hadice s televízorom, na ktorého obrazovke sa prehráva videozáznam. Inštaláciu dopĺňajú olejové a temperové maľby a bronzový objekt, v ktorých názve sa, podobne ako v celej inštalácii, opakuje slovo *nemenovaní*. Čo alebo kto sú nemenovaní? Podľa autorovej sci-fi vízie kich „prvému... zjaveniu došlo krátko po tom, čo planétu začali zasahovať slnečné búrky. (...) Nikto však nepredpokladal, že by búrky mohli zlomiť nejaký druh kozmického plazmatického poľa, cez ktoré by nemenovaní prenikli a začali vyžarovať svoje signály.“⁹ I keď je Ulbertova tvorba charakterizovaná prepájaním vedných odborov (vyštudoval estetiku, teóriu filmu a kultúrnu antropológiu, ale aj umenie na Moholy-Nagy University of Art and Design)¹⁰ osobná mytológia zakomponovaná do tohto diela sťažuje jeho interpretáciu a ani kurátorská nápona situáciu nezľahčuje: „Nemenovaní sú emanácie alebo snímky z danej dimenzie. Pri tejto príležitosti cítujú hadí rituál Abyho Warburga a snažia sa vypointovať jeho biomorfnú rezonanciu s Disneyho animovaným filmom *Dumbo* z roku 1941, najmä známu scénu so sloním tancom, kde rôzne

8 Kniha *Malleus Maleficarum* bola po latincky napísaná rukoväť vydaná v roku 1487.

9 Sprievodný kurátorský text k výstave *Načúvanie vodopádom slnka/Listening to the Waterfalls of the Sun*, autorka Flóra Gadó, vyd. Transit.sk 2023.

10 PASSE-AVANT | For the Forthcoming Epoch of the Salamander (15. 5. 2023).

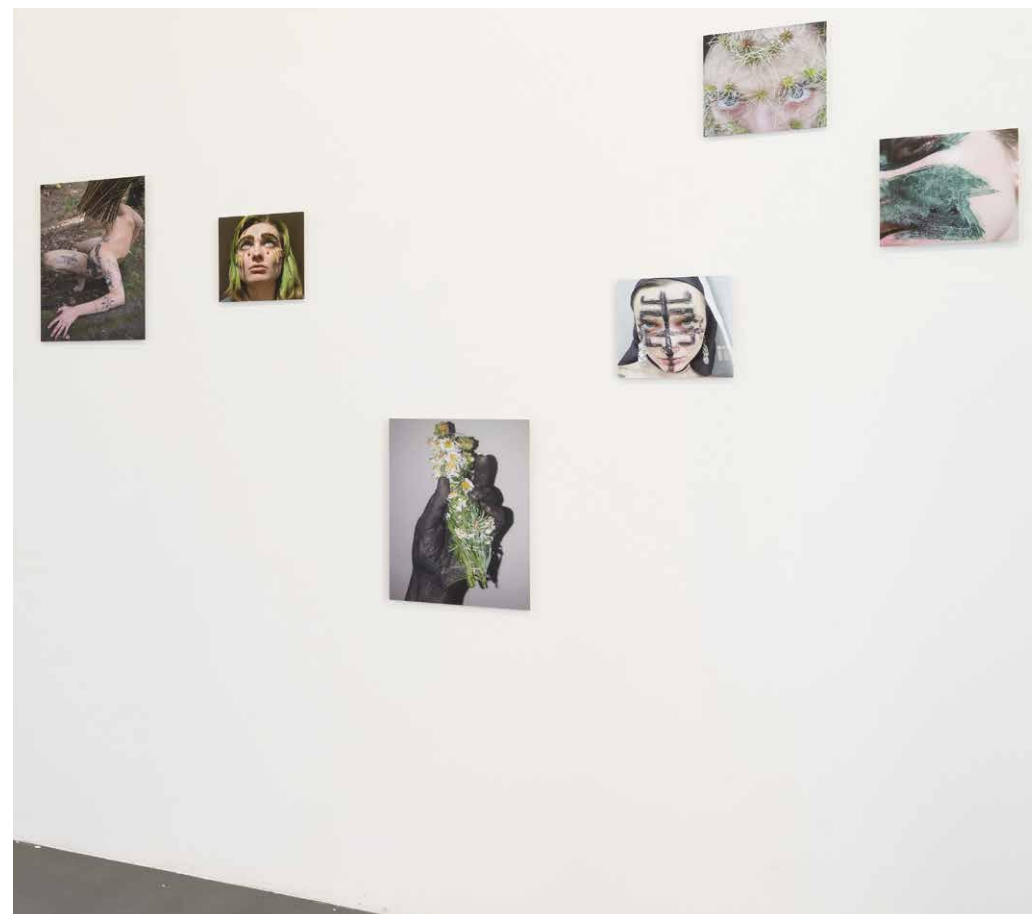
podoby zvieratá splývajú“.¹¹ Nie je jasné, ako súvisí Warburgova prednáška o indiánskom hadom rituáli prednesená v roku 1923 s Disneyho filmom a aktuálnou Ulbertovou inštaláciou.

Do výstavného projektu bola zahrnutá aj performance *Kvasný pohyb* (Fermentation Motion, 2023) Viktórie Revickej (1997). Slovenská autorka sa dlhodobo zaoberá kvasným procesom, tajuplným svetom fermentácie, ktorý cez pohyby troch živých telí performerov odprezentovala počas vernisáže výstavy.

Na záver si môžeme položiť otázku, či sa kurátorkám výberom autorov a autoriek a konkrétnych umeleckých diel podarilo naplniť svoj zámer, ktorý sformulovali v kurátorských textoch. Výstava *Prísľub strážkyne bahna* sprostredkúva predstavu kurátorky Tjaše Pogačar o postantropogénnej dobe ako o vyprahnutom mieste, kde človek absentuje, ostali len stopy ľudskej minulosti. Jej kurátorský text je akosi poetickou esejou a inštalované diela sú tak trochu rekvizitami v pôsobivej inscenácii, ktorú vytvorila. Výstava Flóry Gadó *Načúvanie vodopádom slnka* ponúka nádej na zmenu, je o možnom prehodnotení ľudského správania sa a konania. Kurátorka nezostáva len pri poukázaní na ekologické problémy, ale prostredníctvom vybratých diel naznačuje, aké sú možnosti na zmenu prístupu k životu a životnému prostrediu, akcentujúc chýbajúci spirituálny rozmer súčasnej spoločnosti, ku ktorému sa utiekajú umelkyne a umelci hľadajúci oporu v čase kríz a neistoty. Túto absenciu spirituality presne diagnostikoval mystik Eduard Tomáš (1908 – 2002), keď povedal: „Ľudstvo dnes pripomína bytosť sediacu nad priepasťou na rozkývanej trojnožke. Jedna jej noha, tá fyziologická, je celkom normálna. Druhá je strašne dlhá, to je noha intelektuála

¹¹ Sprievodný kurátorský text k výstave *Načúvanie vodopádom slnka/Listening to the Waterfalls of the Sun*, autorka Flóra Gadó, vyd. Tranzit.sk 2023.

Kasha Potrohosh: z cyklu *Stávanie sa čarodejnicou/Becoming a Witch*, 2022, fotografie, majetok autorky. Foto: isonative

Eglé Budvytyté: Tekutá moc sa nehanbí/ Liquid Power has no Shame, 2017, vidoestills

Eglé Budvytyté: Tekutá moc sa nehanbí/ Liquid Power has no Shame, 2017, video, 9:55 min., majetok autorky. Foto: isonative

Ádám Ulbert: Nemenovaní signalizovali: „Toto súhvezdie je utkané z masky blesku.“ / The unnamed signalled: „This constellation is woven from the shed mask of lightning.“ 2023, inštalácia, majetok autora. Foto: isonative

a tretia – duchovná – takmer chýba. Buď to vyrovnáme alebo spadneme. Ale nemôžeme sa takto knísať večne.¹² Obidve výstavy nahliadajú na tému ekologickej krízy a svet mýtov zo svojho uhla pohľadu a sú podnetnými príspevkami do práve prebiehajúcej diskusie.

Mgr. Veronika Vaculová Repová (*1990) je historička umenia a kurátorka. Študovala dejiny a teóriu umenia na Trnavskej univerzite v Trnave (2014). V súčasnosti je kurátorkou moderného umenia a dokumentátorkou zbierkového fondu Liptovskej galérie P. M. Bohúňa v Liptovskom Mikuláši.

repova.veronika@gmail.com

¹² GÁLIK, S.: *Filozofia a mystika. Duchovný vývoj človeka z hľadiska mystik svetových náboženstiev*. 2006. vyd. IRIS. s. 143. ISBN 80-969360-2-6.

Viktória Revická: Kvasný pohyb, 2023, fotodokumentácia živej performance. Foto: isonative